

Проміжний звіт про становище ЛГБТ в Україні у 2018 році

Правозахисний ЛГБТ Центр "Наш світ"

Веб-сайт: www.gay.org.ua

Поштова адреса: а/с 173, м. Київ, 02100

Контактна особа: Андрій Маймулахін, координатор

E-mail: coordinator@gay.org.ua

Тел./факс: +380 44 2963424, моб. тел.: +380 50 4438064

У 2018 році було помітним зростання активності та видимості української ЛГБТ спільноти та певне покращення ставлення українського суспільства і держави до неї. Водночас, українська влада була не готовою виконати власні зобов'язання за Планом дій у сфері прав людини щодо ухвалення принципових важливих змін у законодавстві; разом з тим, вона не відмовлялася остаточно від їх виконання та приймала певні рішення на захист інтересів ЛГБТ.

Поліція забезпечувала надійну охорону ЛГБТ заходів по всій країні у випадку попереднього узгодження з нею їхнього проведення; разом з тим, практика розслідування злочинів ненависті за мотивами гомо/трансфобії залишалася вкрай неефективною та незадовільною.

Українські церкви продовжували активно підтримувати дискримінаційні гомофобні ініціативи з боку інших громадських організацій та активістів, але, за винятком УПЦ (МП), утримувалися від мови ворожнечі та власних закликів до дискримінації. Головним слоганом, під яким тепер відбуваються анти-ЛГБТ кампанії в Україні, став "захист традиційної сім'ї".

1. Узагальнена суспільно-політична ситуація

Законодавство

З початку 2018 року в українському законодавстві, що стосується інтересів і прав ЛГБТ, фундаментальних змін не відбулося, але в цілому ситуація у цій сфері поліпшувалася. 12 липня 2018 року Верховна Рада ухвалила Закон України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти". Закон визначає правовий статус осіб, зниклих безвісти, та забезпечує правове регулювання відносин, пов'язаних із встановленням та обліком, розшуком і соціальним захистом таких осіб та їхніх родичів. Стаття 7 закону забороняє будь-яку дискримінацію осіб, зниклих безвісти, та їхніх родичів, зокрема за ознакою сексуальної орієнтації. Таким чином, цей закон став другим в українському законодавстві, після Кодексу законів про працю, що містить пряму та явну заборону на дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації. Стаття 7 закону включає до поняття "родич особи, зниклої безвісти" осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, таким чином визнаючи в якості родичів осіб, зниклих безвісти, їхніх одностатевих сімейних партнерів.

У той час, як внесення прямої та явної заборони на дискримінацію за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності до законів України кожен раз наштовхується на великий спротив з боку переважної більшості членів Верховної Ради, український уряд все ж таки поступово вносить відповідні положення до підзаконних актів та державних політик. Так, Концепція розвитку системи громадського здоров'я, схвалена Кабінетом міністрів України у 2016 році, передбачає, що право на здоров'я та охорону здоров'я є одним з базових прав людини незалежно від її сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Аналогічно, Правила етичної поведінки поліцейських, ухвалені наказом міністра внутрішніх справ України у 2016 році, вимагають від працівників поліції "виявляти повагу до гідності кожної людини, справедливо та неупереджено ставитися до кожного, незважаючи на [...] сексуальну орієнтацію або іншу ознаку".

Водночас, у Сімейному кодексі України та підзаконних актах зберігаються відверто дискримінаційні стосовно ЛГБТ положення. Мотиви гомофобії та трансфобії не вважаються обтяжливими обставинами при скоєнні злочинів.

Останні два роки не було досягнуто жодного помітного прогресу у виконанні ЛГБТІ компонентів Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. Залишаються досі невиконаними, зокрема, такі його пункти, термін реалізації яких вже сплив:

- п. 60 захід 8 та аналогічний п. 62 захід 1 (щодо напрацювання стандартів медичної допомоги інтерсекс особам);
- п. 105 захід 1 (щодо внесення сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (надалі скорочено "СОГІ") як захищених ознак до Закону України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні") – Міністерство юстиції прямо відмовляється робити це;
- п. 105 захід 3 (про внесення поправок до Кримінального кодексу щодо криміналізації злочинів з мотивів нетерпимості, зокрема, за ознаками СОГІ, а також щодо декриміналізації зараження ВІЛ та іншими інфекційними хворобами) – Міністерство внутрішніх справ не хоче виконувати цей пункт Плану дій у поточному вигляді та чекає на ухвалення змін до Плану дій, які би дозволили це не робити;
- п. 105 захід 6 (розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар) – Міністерство юстиції та Міністерство соціальної політики перекладають обов'язок розроблення цього законопроекту одне на інше;
- п. 105 захід 7 (зняття заборони на всиновлення дітей, зокрема, трансгендерними та ВІЛ-позитивними людьми) – Міністерство охорони здоров'я розробило відповідний проект наказу, але він отримав негативні оцінку на громадському обговоренні від консервативно-релігійної аудиторії, і так і не був ухвалений;
- п. 109, захід 3 (розроблення та затвердження спільної інструкції МВС та Генеральної прокуратури України щодо розслідування злочинів на ґрунті нетерпимості органами внутрішніх справ з урахуванням методології ОБСЄ).

Дуже повільно виконується захід 2 п. 109 (розроблення та включення до програм підготовки працівників правоохоронних органів курсу з ефективного та належного розслідування злочинів на ґрунті нетерпимості) – хоча відповідні методичні рекомендації були розроблені ще у 2016 році, вони, за нашою оцінкою, є мало ефективними в цілому та абсолютно не розраховані на розслідування злочинів ненависті за іншими ознаками, ніж "расова", національна/етнічна належність або релігійні переконання. У нас немає свідчень про використання цих рекомендацій або інших матеріалів щодо особливостей розслідування злочинів ненависті у програмах підготовки працівників правоохоронних органів.

Цей перелік не є вичерпним, ми згадали тільки найважливіші, з нашої точки зору, досі невиконані ЛГБТІ компоненти Плану дій. Зараз триває процес розробки та узгодження поправок до Плану дій, за який відповідає міністерство юстиції України. Треба відзначити, що український уряд, хоч і не квапиться з виконанням його ЛГБТІ компонентів, але й не має планів усунути найважливіші з них із цього документу. Так, на запитання, якими є рекомендації міністерства юстиції щодо змін до заходу 6 п. 105 (законопроект про реєстроване партнерство), генеральний директор Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Владислав Власюк відповів, що пропонується лише продовжити термін його виконання до кінця 2019 року. Водночас, міністр юстиції Павло Петренко заявив, що наразі Мін'юст не планує розробляти такий законопроект.

Через спротив церков і релігійних організацій не просувається процес ратифікації Стамбульської конвенції (про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству). Головною вимогою основних українських церков є відмова від використання понять "сексуальна орієнтація", "гендер" та похідних від нього в українському законодавстві взагалі, і більшість депутатів

Верховної Ради України це підтримують. Разом з тим, український уряд офіційно підтверджує бажання домогтися ратифікації цього документу Верховною Радою.

У 2018 році у Верховній Раді не розглядалися законодавчі ініціативи, спрямовані на пряме обмеження прав ЛГБТ або встановлення дискримінації за ознаками СОГІ. Водночас, проведення чергового Маршу Рівності у Києві стало приводом для висування законопроекту щодо заборони публічного прояву будь-яких видів сексуальної орієнтації авторства народного депутата від БПП Олега Барни. Цей документ викликав шквал критики та відвертих знущань з приводу його смислу і формулювань як від фахівців, так і з боку широкої публіки, і був відхилений на засіданні профільного комітету ВРУ.

Ухвалені у 2016 році нові правила корекції статі (наказ МОЗ № 1041) зняли с трансгендерних осіб, які бажають офіційно змінити свою стать, такі вимоги як відсутність неповнолітніх дітей та не перебування у шлюбі. Водночас, в українському законодавстві зберігається заборона на укладення шлюбу людьми однієї статі. Влітку 2018 року одна українська трансгендерна активістка, яка перебуває у процесі переходу від чоловічої статі до жіночої, отримала нове свідоцтво про народження і паспорт, в яких вказані її нова (жіноча) стать, без розлучення зі своєю дружиною – таким чином, був створений юридичний казус визнання одностатевого шлюбу між двома громадянками України.

Органи державної влади та місцевого самоврядування

Представники державної влади у 2018 році дуже рідко торкалися ЛГБТ питань, і, здебільшого, утримувалися від як позитивних, так і негативних стосовно ЛГБТ коментарів та висловлювань. Навіть коли загальна тональність їхніх слів була дружньою до ЛГБТ, вони утримувалися від відкритої підтримки саме ЛГБТ людей, роблячи акцент на загальній рівності та правах людини в цілому, як, наприклад, віце-прем'єрка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Іванна Климпуш-Цинцадзе під час отримання нагороди від КиївПрайду за підтримку ЛГБТ спільноти.

Починаючи з минулого року в Україні триває кампанія звернень до місцевої та державної влади з вимогами заборонити "пропаганду гомосексуалізму" під гаслами "захисту традиційної сім'ї". Цього року ця кампанія набула, здебільшого, форми електронних петицій на вебсайтах президента, уряду та парламенту України, а також місцевих органів влади. Після втручання представника омбудсмена Аксани Філіпішиної, одна з таких петицій була видалена з вебсайту президента України як така, що порушує статтю 23¹ Закону України "Про звернення громадян", згідно якої петиція не може містити посягання на права і свободи людини, а також статтю 6 Закону України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні", згідно якої забороняються будь-які форми дискримінації, зокрема й підбурювання до дискримінації.

Решта подібних петицій, однак, залишилися і отримали потрібну кількість голосів для їх розгляду. На петиції з сайту президента України була дана відповідь, що "будь-які законодавчі ініціативи, спрямовані на обмеження конституційних прав, є неконституційними", водночас президент пообіцяв "опрацювати питання прийняття загальнодержавної стратегії захисту та популяризації традиційних сімейних цінностей та інституту сім'ї в Україні". Петиції на сайті Верховної Ради були розглянуті профільними парламентськими комітетами, які надали на них досить різноманітні відповіді, інколи гомофобного змісту, але без жодних правових наслідків. Петиції на сайті Кабінету Міністрів також отримали суто формальні відповіді без конкретних правових наслідків.

Декілька місцевих рад (зокрема, Чернівецька обласна та Калуська міська Івано-Франківської області) ухвалили відповідні гомофобні звернення до державної влади за результатами розгляду електронних петицій або з ініціативи місцевих депутатів.

За нашими даними, у 2018 році зверталася до суду по заборону ЛГБТ заходу (Маршу Рівності) тільки Металургійна районна рада Кривого Рогу, однак суд відмовив їй у цьому. Криворізька та Черкаська міські ради не підтримали ініціативи своїх депутатів звернутися до суду з вимогою заборони ЛГБТ заходів у цих містах.

Скандально відомий мер Івано-Франківська Руслан Марцинків, представник ультраправої партії "Свобода", знову підтвердив свої погляди щодо того, що гей не може бути патріотом України, але в цілому представники органів місцевої влади у 2018 році рідко висловлювалися на теми, пов'язані з ЛГБТ.

Новообрана Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Людмила Денісова, яка свого часу відзначилася підтримкою гомофобних ініціатив на посаді голови парламентського комітету, спочатку здивувала своїм твердженням про відсутність звернень до омбудсмена з приводу гомофобії, але згодом рішуче підтримала Марш Рівності у Києві та звернулася до міської влади і поліції з вимогою гарантувати безпеку його учасникам.

Продовжуючи свою кампанію з руйнування усталених стереотипів у сфері охорони здоров'я, виконуюча обов'язки Міністра охорони здоров'я Уляна Супрун викликала жваве публічне обговорення запису на її сторінці у Фейсбуку, що супроводжувалася просвітницьким відеороліком: "Сьогодні ми маємо руйнувати міфи та стереотипи, які вже давно були спростовані наукою. Наприклад, що гомосексуальність – це хвороба".

Вищезгадана трансгендерна активістка, переоформлюючи свої документи у зв'язку з офіційною зміною статі (чоловічої на жіночу), зустріла, загалом, приязне ставлення з боку представників органів реєстрації громадянського стану та Солом'янського військкомату міста Києва. Працівники останнього закладу навіть запропонували їй поступити на військову службу та агітувати інших представників трансгендерної спільноти до цього, незважаючи на те, що в Україні особи з діагнозом транссексуалізму наразі вважаються, у найкращому випадку, непридатними до військової служби в мирний час та обмежено придатними у воєнний час.

Правоохоронні органи та судова система

Національна поліція України у 2018 році продовжувала політику співпраці з ЛГБТ рухом щодо забезпечення охорони ЛГБТ заходів від гомофобного насильства і виховання особового складу на принципах толерантності та недискримінації.

Вже два роки поспіль не було відзначено намагань поліції на місцях усунути від охорони публічних ЛГБТ заходів і рекомендацій з її боку заборонити такі заходи, як це постійно траплялося у попередні роки. Треба зазначити, що у багатьох випадках (наприклад, при спробі повести Фестиваль Рівності у Чернівцях, круглі столи на ЛГБТ тематику в Ужгороді та Вінниці) поліція діяла вкрай пасивно і не запобігла агресивному блокуванню цих заходів з боку радикальних гомофобних угруповань, обмежившись лише фізичним захистом та евакуацією їхніх учасників. Водночас, поліція дуже ефективно забезпечила охорону та запобігла такому блокуванню Маршів Рівності у Києві, Кривому Розі та Одесі.

Не було помічено позитивних зрушень щодо розслідування злочинів ненависті за мотивами гомо- або трансфобії. Як і раніше, патрульні поліцейські та слідчі постійно ігнорують очевидну гомофобну/трансфобну мотивацію злочинців, а часто й самі припускаються гомофобної та непрофесійної поведінки стосовно ЛГБТ жертв злочинів. З їхнього боку неодноразово були відзначені відмови внесення мотивів гомофобії до заяви про скоєння злочину, незважаючи на відповідні інструкції Міністерства внутрішніх справ. Також Міністерство внутрішніх справ і Національна поліція вже на два роки запізнюються з розробкою законопроекту про внесення змін до Кримінального кодексу щодо криміналізації злочинів ненависті, як передбачено у пункті 105 заходу 3 Плану дій у сфері прав людини. Треба зауважити, що новосформоване Управління моніторингу дотримання прав людини МВС України активно включилося в процес обговорення змін до Плану дій і погодилося з більшістю пропозицій правозахисних та ЛГБТ організацій щодо цього, а також відразу налагодило конструктивну співпрацю з ними. Проте, цій структурі бракує повноважень: хоча вона відповідає за формування політики МВС у сфері прав людини, але навіть розробка вищезгаданих поправок до Кримінального кодексу покладена на працівників не цього управління, а Головного слідчого управління МВС, які не налаштовані на співпрацю з громадянським суспільством.

Українські суди вже два роки поспіль не виносили рішень щодо заборони публічних ЛГБТ акцій, як це часто траплялося раніше. У липні Дніпропетровський окружний адміністративний суд відмовив виконкому Металургійної райради міста Кривий Ріг у забороні проведення Маршу Рівності у цьому місті, хоча і з суто процесуальної причини. Разом з тим, суди продовжують ігнорувати мотиви гомофобії при скоєнні злочинів ненависті: так, наприклад, Комунарський районний суд міста Запоріжжя у липні виніс вирок двом дівчинам, які скоїли у 2017 році напад на учасниць Фестивалю Рівності у Запоріжжі за статтею 296 Кримінального кодексу України "Хуліганство", не згадавши у своєму рішенні мотиви нетерпимості до ЛГБТ, хоча це було прямо вказане у матеріалах кримінального розслідування.

Державна міграційна служба України послідовно відмовляє у наданні статусу біженця шукачам притулку, яких переслідують через їхню належність до ЛГБТ спільноти та ЛГБТ руху у них на батьківщині – нібито, через необґрунтованість їхніх тверджень, – а українські суди так само послідовно підтримують ці рішення ДМСУ. Так, у липні Окружний адміністративний суд міста Києва відмовив трансґендерному активісту з Росії в оскарженні такого рішення ДМСУ, незважаючи на очевидні та беззаперечні факти масового переслідування та загрози життю навіть пересічних ЛГБТ осіб, не кажучи вже про активістів ЛГБТ руху, на території Росії.

Політика

Традиційно, найбільшу увагу до ЛГБТ питань в Україні виявляють головні політичні опоненти ЛГБТ руху: сили та окремі політики праворадикального спрямування, а також релігійні консерватори. Підтримка ЛГБТ з боку ліберально-демократичних сил є значно менш помітною, ніж гомофобна риторика та агресивні дії з боку їхніх опонентів.

Марш Рівності 2018 у Києві, передбачувано, став головною подією, яка змусила висловитися як ворогів, так і симпатиків ЛГБТ. Цього року у марші взяли участь лише двоє народних депутатів України – Світлана Заліщук і Сергій Лещенко, – а також депутат Київради Юрій Дідовець.

Напередодні маршу ультраправі партії "Правий сектор" і "Національний корпус" виступили з закликами не допустити його проведення, причому перша з них оголосила про збір своїх прихильників перед початком маршу на його шляху. Дійсно, противники акції почали збиратися з вечора напередодні, намагаючись заблокувати марш, і вранці 17 червня близько двох сотень осіб перекрили вулицю Володимирську на маршруті прайду. Коли поліція почала їх відтіснити обабіч, вони почали агресивно опиратися цьому та застосували проти поліцейських сльозогінний газ. Поліція досить жорстко пододала їхній опір та звільнила шлях до маршу. Внаслідок сутичок з поліцією постраждали 5 поліцейських та до 10 супротивників маршу. Поліція затримала 57 осіб, але всі вони згодом були відпущені. Учасники маршу не постраждали під час та відразу його проведення, хоча близько десятка людей у центрі Києва піддалися гомофобним нападам протягом наступних днів – проте, без важких наслідків.

Як виявилось, опоненти маршу подавали заявку на проведення контракції, але вона мала статися у місці, віддаленому від маршруту ходи. Противники маршу, які намагалися заблокувати його проведення, виявилися, здебільшого, молодими людьми з ультраправої організації С14, а також, у невеликій кількості, релігійними активістами, які до них примкнули. Більшість релігійних активістів мирно протестували обабіч маршу.

Ігор Мосійчук, ультраправий політик і народний депутат України від Радикальної партії Олега Ляшка, за два дні до проведення Маршу Рівності подав позов проти КМДА з вимогою заборонити проведення Маршу Рівності до Окружного адміністративного суду міста Києва, однак на момент складення цього звіту (4 вересня 2018 року) була відсутня інформація про розгляд цієї справи. Вочевидь, на цей час вона так і не була розглянута. Після проведення маршу Ігор Мосійчук також висловив своє обурення участю посла США в Україні Марі Йованович у цьому "марші збоченців" та вимагав звернутися до американського уряду про її відкликання з України.

У 2018 році також відбулося декілька скандалів з участю українських політиків стосовно ЛГБТ питань. Так, позафракційний народний депутат України, колишній міністр охорони здоров'я Олег

Мусій звернувся до прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана з проханням пояснити, чи є практикою діяльності уряду "популяризація гомосексуалізму в дитячому віці і розтління малолітніх", дець відшукавши книгу про сексуальне виховання для дітей "Відверта розмова про "ЦЕ", в якій міститься згадка про гомосексуальні стосунки. Прем'єр-міністр та міністр освіти Лілія Гриневич відхрестилися від цієї книжки, а остання зауважила, що книга не має жодного стосунку до міністерства освіти і не має його рекомендації. Велика громадська дискусія розпалилася після публікації статті Ганни Турчинової, викладачки Національного педагогічного університету імені Драгоманова та дружини секретаря СНБОУ Олександра Турчинова, про "гомодиктатуру" та запровадження "гендерної ідеології" (мається на увазі антидискримінаційна експертиза шкільних підручників), яка була активно підтримана релігійними та консервативними колами і рішуче засуджена ліберальною громадськістю. Це засудження та вимоги з боку деяких громадських активістів і правозахисних організацій про звільнення Турчинової з університету багатьма людьми та організаціями консервативних поглядів були сприйняті як цькування та викликали зворотню реакцію підтримки гомофобних і патріархальних тверджень Ганни Турчинової з боку, зокрема, Олександра Турчинова та Ігоря Жданова, міністра молоді та спорту України.

Ультраправі партії та громадські організації у 2018 році продовжували та посилювали свої агресивні напади на будь-які заходи, які, на їхню думку, пов'язані з правами ЛГБТ та "гендерною ідеологією" – зокрема, у цьому відзначилися такі угруповання як С14, "Правий сектор", "Національний корпус", "Традиція і порядок", "Катехон", "Карпатська Січ" тощо.

Вони почали об'єднуватися з релігійними активістами у спробах блокувати проведення ЛГБТ заходів, однак власне релігійні активісти вдавалися до мирних форм протесту – таких, як ходи на "захист традиційної сім'ї" або мітинг під Верховною Радою проти проведення Маршів Рівності, що відбувся 22 червня і зібрав близько 300 учасників. Гасла учасників мітингу були підтримані народним депутатом України від "Народного фронту" Юрієм Тимошенком.

Церкви та релігійні організації

У 2018 році повідні українські церкви, за винятком УПЦ (МП), не висували власних гомофобних пропозицій, а радше воліли підтримувати відповідні ініціативи, що містилися у різного роду петиціях та зверненнях до органів влади з боку консервативно-релігійних організацій та окремих активістів. Так, у червні 2018 року конференція єпископів Римсько-католицької церкви в Україні ухвалила звернення "до української влади усіх рівнів та до вірян з приводу проведення "Маршу рівності" в місті Києві", в якому не висунула жодних власних побажань або вимог до української влади, але засудила "гендерну ідеологію" та закликала "прислухатися до своїх громадян та стати на захист родини". Відповідні петиції та звернення, що були згадані у зверненні конференції єпископів, містили прямі заклики до запровадження дискримінації та обмеженні прав людини, що прямо заборонено законами України, але оскільки єпископи не висували їх від свого імені, формально вони не порушували ці закони – це є стандартною тактикою українських церков з моменту ухвалення закону "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні", який заборонив підбурювання до дискримінації.

Взагалі, у 2018 році головними темами заяв українських церков, пов'язаних з ЛГБТ питаннями, стали підтримка заходів на "захист традиційної сім'ї", протести проти (здебільшого, гаданих) державних заходів на захист інтересів ЛГБТ, а також обурення з приводу ігнорувань владою численних гомофобних звернень від громадськості та побиття поліцією протестуючих, які намагалися зашкодити проведенню Маршу Рівності у Києві.

Як і у 2017 році, із закликом не допустити проведення Маршу Рівності у Києві виступила тільки УПЦ (МП) в особі її очільника митрополита Онуфрія – через те, що "це може завдати непоправної шкоди чистим серцям і душам наших дітей та, більше того – накликати гнів Божий на Українську землю, на якій і без того вже кілька років поспіль проливається невинна кров українців". Натомість, глава УПЦ-КП патріарх Філарет в інтерв'ю "Українській правді" зауважив, що Україна не ризикує втратити своєї духовності через Марші Рівності, оскільки "[...] у нас гей-паради вже були, навіть двічі. Скільки там було учасників? Сотня чи дві? І то серед них багато іноземців. А на

недавню ходу за сім'ю прийшло 10 тисяч". Також він запевнив, що готовий провести поминальну службу за померлим християнином-геєм, тому що він був, хоч і грішником, але християнином. На думку патріарха, тільки сам Бог може вирішити, чи він простить цей гріх. У січні 2018 року патріарх Філарет дав розлоге інтерв'ю кореспондентці Deutsche Welle, в якому, зокрема, абсолютно несподівано заявив, що "Сексуальні шлюби чоловіка з чоловіком можуть бути допустимі, але не вважаються правильними" і що до грішників треба ставитися терпимо, але неприпустимо казати, що це (їхній гріх) правильно і підтримувати це. Ці заяви патріарха Філарета різняться як із досі декларованим офіційним ставленням УПЦ-КП до ЛГБТ, так і з широко відомими власними гомофобними поглядами патріарха. Раніше УПЦ-КП взагалі не визнавала існування такого поняття як "одностатевий шлюб" та рішуче заперечувало проти визнання не тільки власне одностатевих шлюбів, але й будь-якої форми реєстрованого партнерства для одностатевих пар. Вочевидь, керівництво УПЦ-КП вже розуміє важливість захисту прав ЛГБТ для офіційного курсу української влади на євроінтеграцію і хоче виглядати в таких умовах відповідальною та сучасною громадською силою, яка працює на благо української держави.

Вперше, у 2018 році керівництво провідних релігійних конфесій в Одесі не прийняло спільного звернення до міської влади із закликом не допустити проведення у місті Маршу Рівності; так само не було відзначено й відповідних звернень від окремих церков.

Широке суспільство

Київський Марш Рівності у 2018 році викликав особливо велику увагу з боку мас-медіа, які, здебільшого, утримувалися від власних коментарів, а натомість давали змогу висловитися як прихильникам, так і противникам цього заходу. Важко виділити домінуючу тональність висловлених думок, але була помітна велика кількість таких, що підтримували цей марш і взагалі захист прав ЛГБТ. Помітним стало також те, що у пресі та інтернеті висловлювалися багато пересічних громадян, які вочевидь не належать до ЛГБТ спільноти, але демонструють добре знання реалій життя ЛГБТ людей і наводять коректні аргументи на підтримку рівності прав ЛГБТ. Також помітно, що переважна більшість журналістів і багато пересічних людей користуються досить коректною термінологією, обговорюючи ЛГБТ питання. На нашу думку, це ілюструє, що багаторічна просвітницька робота ЛГБТ руху серед журналістів та широкого суспільства починає приносити позитивні результати.

Напередодні проведення першого Маршу Рівності у Кривому Розі місцевий інформаційний портал запитав випадкових перехожих на вулицях міста щодо їхнього ставлення до ЛГБТ спільноти. Загальний висновок журналістів за результатами цього опитування полягав у тому, що більшість опитаних мешканців Кривого Рогу нейтрально ставляться до людей з гомосексуальною орієнтацією та вважають, що вони, як і всі, мають право на свій вибір, проте городяни ставляться негативно до "гей-парадів". Також виявилось, що опитувані здебільшого, не знали, що гомосексуальні люди обмежені у своїх юридичних правах.

Так само напередодні проведення Маршу Рівності у своєму місті, журналісти одеського телеканалу "ДумськаТВ" перевірили реакцію городян на пару молодих закоханих геїв, які запитували у перехожих, як пройти до популярного розважального центру "Аркадія" (геївську пару зображали актори). Виявилось, що мешканці Одеси поводитися, здебільшого, цілком толерантно – охоче спілкувалися з "коханцями", показували дорогу, радили найкращі розважальні заклади, хоча траплялися й такі, що намагалися побити учасників експерименту.

Схожий експеримент провела дівчина – ЛГБТ активістка у Чернівцях: вона стояла на людній вулиці з плакатом "Я лесбійка. Обійми мене". Дівчина дуже хвилювалася, бо нещодавно до цього праворадикальні націоналісти агресивно перешкодили проведенню Фестивалю Рівності, але виявилось, що жоден перехожий не проявив агресії, і багато дуже різних людей підходили до неї та з приязню обіймали.

Разом з тим, напередодні та після проведення маршу Рівності у Києві була відзначений сплеск нападів з боку молодих хуліганів на осіб, чия зовнішність викликала у нападників асоціації з ЛГБТ спільнотою. Аналогічні інциденти також неодноразово відзначалися в інших містах країни.

ЛГБТ спільнота

За оцінками поліції, у київському Марші Рівності 2018 взяли участь близько 3,5 тисяч осіб, за оцінками організаторів – до 5 тисяч, що у півтора-два рази перевищує кількість учасників тогорічного маршу. Безпеку заходу забезпечували близько 5 тисяч поліцейських. Марш Рівності в Одесі налічував приблизно стільки ж учасників, як і у минулому році (близько 100), аналогічний захід, що вперше відбувся у Кривому Розі – близько 30. Після скандалу навколо плакатів сумнівного змісту, що були помічені у 2017 році на Марші Рівності у Києві, в середовищі ЛГБТ спільноти відбулися розлогі дискусії щодо сутності та спільних цінностей ЛГБТ руху і відповідальності його окремих представників за загальний імідж ЛГБТ в очах широкого суспільства. Внаслідок цього, подібних плакатів на всіх публічних українських ЛГБТ заходах у 2018 році помічено не було. За результатами громадського обговорення, темою Маршу рівності 2018 у Києві стала видимість ЛГБТ спільноти. Марш Рівності 2018 в Одесі пройшов під девізом "Наші сім'ї – наша цінність".

На одному з плакатів, що привернули увагу на цьогорічному марші у Києві, було написано "Дякуємо українському війську за змогу провести цей марш". Тематика участі ЛГБТ у захисті України від російської агресії, що підкреслює статус ЛГБТ спільноти як інтегральної частини українського суспільства, також була висвітлена у мистецькому проєкті українського фотографа Антона Шебетка "Ми були тут", що складався з однойменної фотовиставки у київській галереї IZONE та публікації інтерв'ю з персонажами фотографій в інтернет-виданні Bird in Flight, де вони розповідали про свій досвід життя як ЛГБТ людей та участі в антитерористичній операції. Ці, а також інші матеріали про ЛГБТ ветеранів АТО з'явилися у багатьох медіа та привернули широку увагу громадськості.

Головною претензією до київського Маршу Рівності 2018 з боку сторонньої публіки та певної частини ЛГБТ спільноти була наявність платформ з дрег-квінз, що, на їхню думку, дискредитує марш як правозахисний захід. Однак, організатори маршу дійшли до спільної думки щодо того, що у ньому можуть брати участь будь-які особи та організації, які поділяють спільні цінності рівності та толерантності та не порушують закон. Треба відзначити, що спостерігається очевидна тенденція поступового вподібнення цього заходу до ЛГБТ-прайд-парадів, характерних для західного суспільства, за своїм характером більш яскравих та розважальних.

Участь у Марші Рівності помітно пожвавила громадське життя українських дрег-квінз. На хвилі ентузіазму, було оголошено про проведення у жовтні 2018 року Drag Queen Festival "Золотий кавун" у Херсоні. Одеський Марш Рівності, що відбувся 18 серпня, також продемонстрував підвищення ЛГБТ активізму на півдні країни та зниження агресивно-гомофобних настроїв у суспільстві в цьому регіоні. Він викликав помітно більш нейтральну або навіть позитивну реакцію у місцевій пресі та продемонстрував різке зниження числа його агресивних супротивників: якщо у минулому році їх було приблизно стільки ж, як учасників маршу (близько 100), то у 2018 – у декілька разів менше.

Втім, як і у минулому році, найбільшою проблемою українського ЛГБТ руху у 2018 році залишався високий рівень агресії з боку праворадикальних націоналістичних угруповань, які послідовно намагалися зірвати всі ЛГБТ акції, про котрі їм стало відомо. Хоча тепер всі українські ЛГБТ організації усвідомлюють загрозу фізичного насильства з боку ультраправих радикалів і завжди інформують та звертаються по захист своїх акцій до місцевої поліції, в 2018 році у багатьох випадках поліція діяла вкрай пасивно, а напади праворадикалів були успішними та перешкодили проведенню ЛГБТ заходів, навіть з участю самих працівників Національної поліції України.

2. Насильство, дискримінація та інші порушення прав ЛГБТ¹

¹ У цьому розділі кількість задокументованих порушень прав ЛГБТ може перевищувати кількість кейсів, тому що у деяких випадках було порушено більш ніж одну сферу прав.

Із січня по серпень 2018 року моніторинговою мережею Центру "Наш світ" було задокументовано 198 випадків дій на ґрунті гомофобії та трансфобії, дискримінації та інших порушень прав ЛГБТ.

Розподіл задокументованих кейсів по регіонах був таким (див. таблицю 1):

Таблиця 1

Київ і область	77
Одеса і область	24
Дніпро і область	13
Черкаси	10
Харків	9
Житомир	8
Вінниця і область	5
Донецька область (під українським контролем)	5
Запоріжжя і область	5
Ужгород та Закарпатська область	5
Херсон	5
Львів	4
Полтава і область	4
Чернівці	4
Чернігів	4
Івано-Франківськ і область	3
Суми і область	3
Автономна Республіка Крим (під російською окупацією)	2
Донецька область (під російською окупацією)	2
Рівне	2
Кіровоградська область	1
Луцьк	1
Миколаїв	1
Тернопіль	1
УСЬОГО:	198

Дії на ґрунті ненависті щодо ЛГБТ

Як і в попередні роки, найбільша кількість випадків (169) стосується дій на ґрунті гомофобії чи трансфобії. 67 з них можна охарактеризувати як злочини ненависті, 77 – як інциденти на ґрунті ненависті, 27 – прояви мови ворожнечі. У цих випадках були відзначені такі види порушень (див. таблицю 2):

Таблиця 2

Види порушень	Кількість
образи, погрози, приниження людської гідності	108
фізичне насильство різних ступенів тяжкості	56
гомофобні написи / заклики, образливі висловлювання	27
незаконне збирання та розголошення конфіденційної інформації	19
здирство, шантаж	16
гомофобія / трансфобія в сім'ї	16
напади на ЛГБТ центри / заходи або активістів	9
нанесення збитку майну	6

розбій	6
грабіж	5
погрози зброєю та її застосування	5
перешкоджання мирним зборам	4
викрадення людей	2
тортури та нелюдське поводження	1
непідкорення законним вимогам працівників поліції	1
вбивство	1

Значна частка цих випадків супроводжувалася фізичним насильством різного ступеню тяжкості, а також погрозами та приниженням людської гідності. Також помітними були дії гомофобних угруповань – від ультраправих націоналістів, які переважно нападають на ЛГБТ заходи, до злочинних груп, що займаються грабежами та вимаганням грошей у гомосексуалів, користуючись тим, що останні далеко не завжди заявляють про такі випадки в поліцію, а поліція не притягає злочинців до відповідальності.

На відміну від 2017 року, було значно більше повідомлень про напади на учасників та учасниць Маршу Рівності у Києві, що сталися вже після закінчення заходу, поза зоною, яку контролювала поліція – тобто, нападники цілеспрямовано відстежували своїх жертв.

Стосунки з правоохоронними органами

За вісім місяців 2018 року було задокументовано 17 кейсів, які свідчать про факти порушень щодо ЛГБТ з боку правоохоронних органів (див. таблицю 3).

Таблиця 3

Порушені права (якими діями)	Кількість
право на ефективні засоби правового захисту (відмова у захисті прав, неналежне виконання функцій по захисту прав, пособництво злочинцям)	14
свобода від дискримінації (образи і приниження людської гідності у зв'язку з сексуальною орієнтацією або ґендерною ідентичністю)	3
право на свободу та особисту недоторканність (порушення процесуальних норм, фізичне насильство, здирництво, перевищення влади та службових повноважень)	1
право на повагу до приватного життя (незаконний збір конфіденційної інформації та її поширення)	1

Як і у 2017 році, одним з поширених видів порушень з боку правоохоронних органів залишалася відмова у захисті прав та неналежне виконання службових обов'язків. Такі випадки, на нашу думку, обумовлені насамперед небажанням поліції виконувати свої прямі обов'язки, зокрема вносити відомості про правопорушення до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань, а також гомофобним ставленням з боку деяких працівників поліції. Відсутність експліцитного згадування СОГІ як захищених ознак у кримінальному законодавстві України також є суттєвою перешкодою для правильної кваліфікації гомофобних і трансфобних правопорушень.

У сфері зайнятості було зафіксовано 12 випадків порушень через ознаки СОГІ (див. таблицю 4).

Таблиця 4

Види порушень	Кількість
образи, погрози, приниження людської гідності	5
примушення до звільнення «за власним бажанням»	5
незаконна відмова в прийомі на роботу	3
пониження на посаді або відмова в просуванні	3
упереджене ставлення	3
незаконне збирання та розголошення конфіденційної інформації	2

незаконне звільнення	1
втручання в особисте життя	1
утиски	1

У **сфері освіти** було зафіксовано 12 випадків дискримінації, які полягали в образах, погрозах, приниженні людської гідності (7), цькуванні з боку однолітків (7), упередженому ставленні (2), незаконному збиранні та розголошенні конфіденційної інформації (2), фізичному насильстві різних ступенів тяжкості (1), заниженні оцінок (1), гомофобних написах / закликах (1).

У **медичній сфері** було зафіксовано 4 випадки порушень через ознаки СОГІ: упереджене ставлення (3), відмова в медичному обслуговуванні / послугах або надання їх не в повному обсязі (1), образи, погрози, приниження людської гідності (1).

У **сфері споживання** дискримінаційне поводження з ЛГБТ спостерігалось у 7 випадках і полягало у такому: фізичному насильстві різних ступенів тяжкості (1), упередженому ставленні (2), відмові в обслуговуванні (1), відмові в оренді приміщення (3), образах, погрозах, приниженні людської гідності (2), гомофобних написах / закликах (1).

Стосунки з окупаційною владою – 3 випадки: упереджене ставлення (2), перевищення влади і службових повноважень (1), відмова в обслуговуванні (1), образи, погрози, приниження людської гідності (1). Так, в окупованому Криму, у м. Євпаторія у травні 2018 року власники гей-френдлі готелю були вимушені закрити його через тривалі безперервні та безпідставні перевірки і звинувачення у "екстремізмі" з боку російських правоохоронних і фіскальних органів, перешкоджання органів місцевого самоврядування та організовані телефонні погрози з боку нібито мешканців міста.

Інше (ВСУ, сімейне право, органи влади тощо) – 26 випадків:

Види порушень	Кількість
гомофобні написи / заклики	17
упереджене ставлення	5
образливі висловлювання	2
образи, погрози, приниження людської гідності	1
відмова в наданні притулку	1

Більшість кейсів стосується закликів до дискримінації у вигляді офіційних звернень з боку органів місцевого самоврядування та петицій, а також бездіяльності органів центральної виконавчої влади щодо адекватного реагування та недопущення в подальшому появи таких закликів. Ще у двох випадках було відзначене дискримінаційне ставлення до гомосексуалів у Збройних силах: жорстоке цькування з боку товаришів по службі, в одному випадку, та образливе ставлення з боку працівників призовної комісії, у другому.

Версія від 04.09.2018